

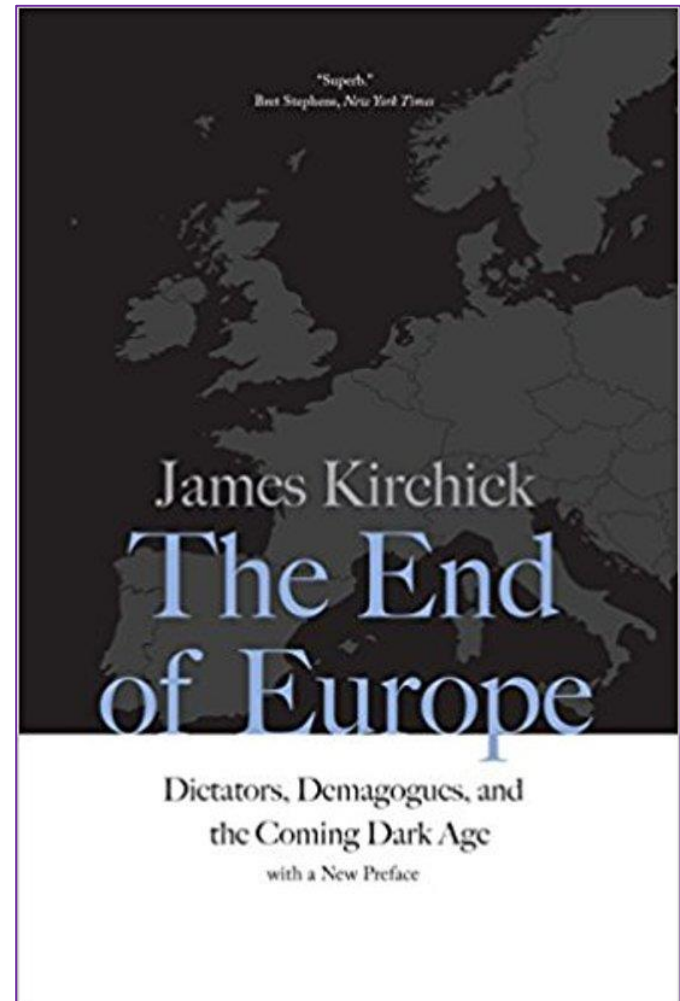
Europa in beweging

Amsterdam, 15 mei 2024

Joop de Vries

mei 2017

maart 2017

“Voor het eerst in 30 jaar geloof ik echt dat het Europese project kan falen. Ik ben niet zomaar pessimistisch – maar de Europese Unie is niet voor de eeuwigheid. We moeten ervoor vechten om samen te leven.”

Frans Timmermans, *7 November 2016*

sinds de vorige bijeenkomst (2019) :

Brexit officieel van start *januari 2020*

Corona *maart 2020*

Trump kan winnen in 2024 *vanaf 2021*

Klimaat en energie-transitie urgentie

Putin's oorlog *februari 2022*

Anti-Westers Netanyahu *vanaf oktober 2023*

Limieten van immigratie komen in zicht

Kunstmatige "intelligentie"

Nord Stream 2 opgeblazen

Oorlogsvoering met drones, trollen, fake news

Enz.

..... einde van een wereldorde

Voor Europeanen “**wake up calls**” de tijd van tolereren en naïviteit komt ten einde

Boris Johnson wil volledige Brexit (Noord-Ierland) , een nieuw begin
Trump kondigt nieuw tijdperk aan, “America first”, geen permanente allianties

Na Corona is alles anders - of toch niet ?

Putin : inval was blunder > geobsedeerd, kwaadaardig – dat dit soort leiders bestaat .....

Oekraïne “Europees probleem”, onverwacht geringe steun voor sancties

Netanyahu : Friedman “wat zou Hamas doen ? Doe het tegenovergestelde” - dus niet
NATO niet “hersendood”, maar in gevaar en broodnodig

Enz.

Grote impact **op de Europese Unie**

nieuwe perspectieven en uitdagingen :

Populisten hebben de wind mee maar Polen keert terug naar de kern van de EU

Populisten laten exit-plannen vallen , beloven 'hervorming EU van binnenuit'

Corona : enorm fonds voor banen-behoud gedurende pandemie

Massale sympathie en steun voor Oekraïne

"geopolitieke Europese Commissie" - als aangekondigd

Uitbreiding van de EU naar het Oosten, Oekraïne kandidaat-lid

De verandering is dieper :

We leven niet meer in de wereld waarin we dachten te leven

Er is meer dan “actie en re-actie”, ofwel “probleem en oplossing”

Alles hangt met alles samen, de wereld is een ‘systeem’, met een waterbed-effect

We maken een grote diepe transitie mee

Het gaat om geld en wapens

maar ook om emoties, geschiedenis, eergevoel, wereldbeeld, karakter

vragen over de huidige situatie en toekomst van Europa ? Het antwoord begint hier

Niet welke toekomst wij willen

maar hoe we reageren op de toekomst die op ons afkomt

Robert Reich bracht dat in 2022 kort na Putin's inval goed onder woorden
Hij zag zich gedwongen zijn 'waarheden' van vele jaren te herzien

“Putin and Trump have convinced me :
I was wrong about the 21st century “

Robert Reich, *13 maart 2022*

We leven niet meer in de wereld waarin we dachten te leven
We hebben niet goed rondgekeken, en niet gemerkt hoe veel overal veranderde
dat is erger dan “naïviteit”

**“Ontwikkelingen in de 21^e eeuw waarvan ik overtuigd was -
tot Putin en Trump lieten zien
dat deze veronderstellingen fout zijn”**

(Robert Reich, NYT 3 maart 2022)

Nationalisme is aan het verdwijnen

Landen kunnen niet meer controleren wat hun burgers weten

Ontwikkelde landen voeren geen oorlogen meer over gebiedsuitbreiding

Grote kernmachten zullen nooit een oorlog riskeren

Moderne wapens, zoals cyber-warfare en precisie-wapens,
zullen het aantal burger-slachtoffers minimaliseren

Democratie is onvermijdelijk

Wat vinden de burgers van de EU ?

Burgers bepalen hoe het met de EU afloopt

Het is essentieel om hier een betrouwbare indruk van te krijgen

Tallose opiniepeilingen : essentieel voor politici, om eigen gelijk te bewijzen

“Wil je dat ons buitenland beleid in Brussel gemaakt wordt of in ons eigen parlement ?”

“Moeten we afwachten wat Brussel beslist, of is het tijd “to take back control” ? “

De vraag stellen = beantwoorden

Deze vragen hebben sturende werking – en dat is ook de bedoeling

Media, politici, academici hebben een probleem met “Brussel”

Hoe doen we het beter ?

Erkennen dat omstandigheden van interviews een rol spelen

Daarom :

Wij kiezen de **Eurobarometer** (50 jaar, details, specificaties)

Eurobarometer #100

“als wij deze vraag stellen, krijgen wij deze antwoorden”

bij elke eurobarometer worden technische specificaties expliciet vermeld, zoals :

Empirisch onderzoek in **alle 27 EU lidstaten**, tweemaal per jaar, sinds 1974

Specifieke data (voor rapport # 100 : 23 oktober – 17 november)

Vermelding van de **verantwoordelijke instituten** in elk van de lidstaten

Interviews thuis of via video conference - in de **nationale taal**

Sociologische research - **random** huishoudens, en **random persoon in een huishouden**

Indien die persoon niet beschikbaar is, volgen drie extra pogingen om interview te laten plaatsvinden

26000 interviews (**1000+ per land** ; 1500 Duitsland ; 500+ Malta, Luxemburg, Cyprus)

Toegevoegd : 10 andere landen/gebieden incl UK, Turkije : in totaal 9000 interviews

interviewers zeggen niet vooraf dat EU de opdrachtgever is (achteraf op verzoek)

Welke indruk maakt EU op u ?

“Roept de EU in het algemeen

**een zeer positief,
nogal positief,
nogal negatief,
of zeer negatief**

beeld bij u op ?”

Vervolgens :

Wat denkt u dat “de EU burgers” op deze vraag als antwoord gegeven hebben ?

Welke indruk maakt EU op de burgers ?

Welk beeld roept de EU bij u op ? Zie **grafiek**

verrassend stabiel (ook sinds 2019)

verrassend positief, stijgend sinds de euro-crisis

44% heeft een positief beeld van de EU, 18% een negatief beeld

Verrassend omdat 'iedereen' denkt dat het beeld negatief is

Dit is enkel rapportage : als je deze vraag stelt krijg je deze antwoorden
(op verantwoorde manier gepresenteerd en uitgewerkt)

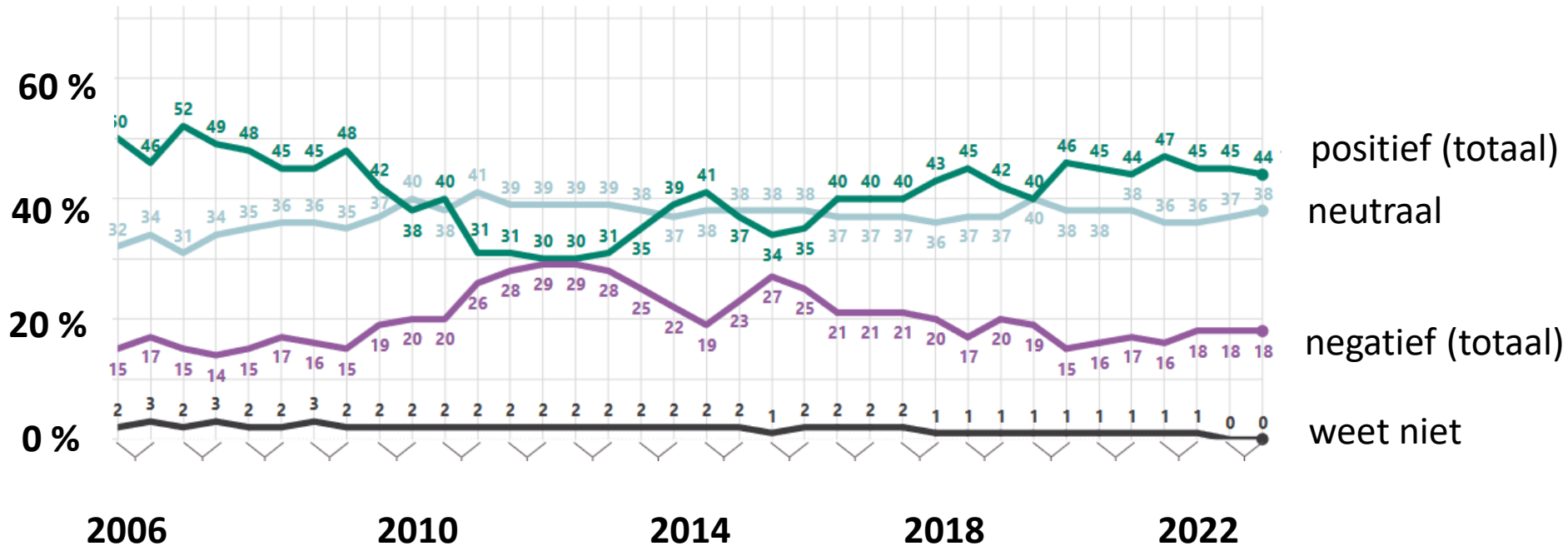
De data geven geen verklaring

Verklaring : welkome scheidsrechter, onmisbaar, beschermt kleine landen

Plus : tastbare voordelen (euro, Schengen) en noodzaak (Meta, China, Corona,)

Roept de EU in het algemeen

een zeer positief, nogal positief, nogal negatief, of zeer negatief beeld bij u op ?

(sample : EU , nov 2023)

Wordt de EU vertrouwd ?

Vergelijkingen met nationale politieke instellingen

Bent u geneigd de EU te vertrouwen ? Zelfde totaalindruk over vele jaren
47% van de Europeanen zegt de EU te vertrouwen

Wel grote verschillen tussen lidstaten (Frankrijk meest negatief, past in patroon)

Misschien nog interessanter :

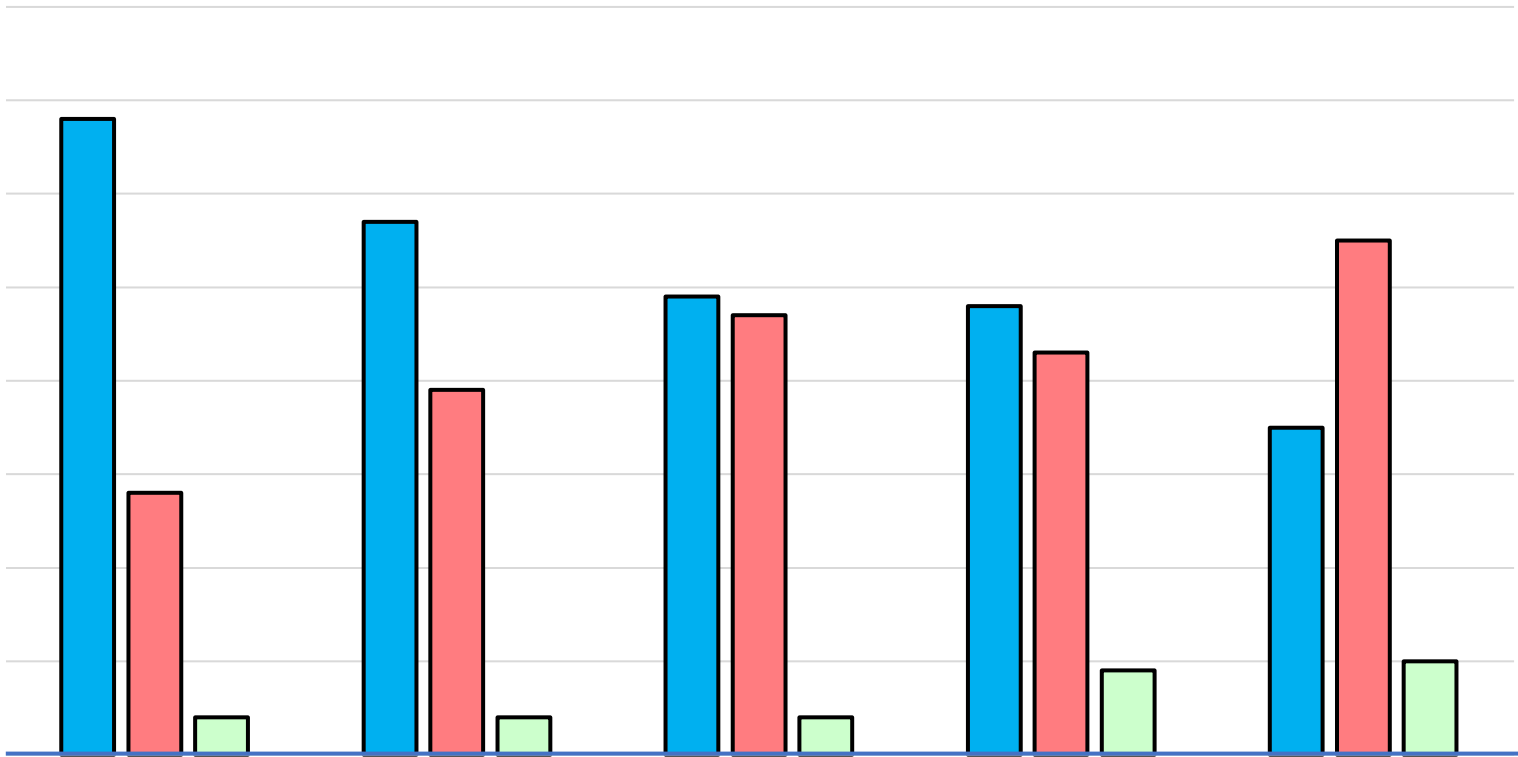
De EU scoort consequent hoger dan nationale equivalenten
Frankrijk mbt eigen regering nog meer negatief

Dat is ook het Europese beeld :
ook waar scores omhoog of omlaag gaan
Is vertrouwen in EU hoger dan in nationale regering of parlement

Bent u geneigd de EU te vertrouwen of niet te vertrouwen ?

(%)

80
70
60
50
40
30
20
10
0

Zweden

Nederland

Hongarije

Duitsland

Frankrijk

Vertrouwen

Geen vertrouwen

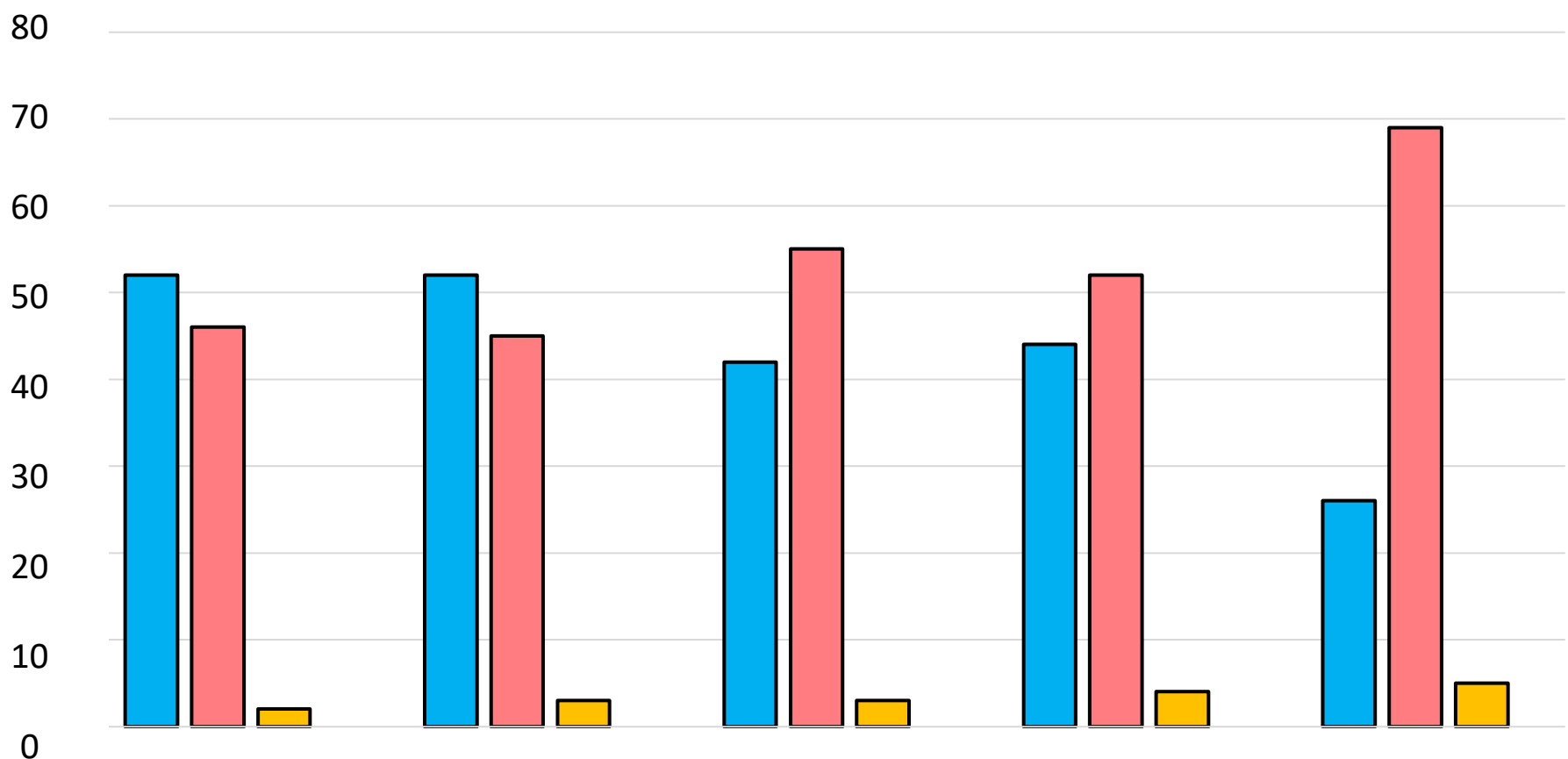

Weet niet

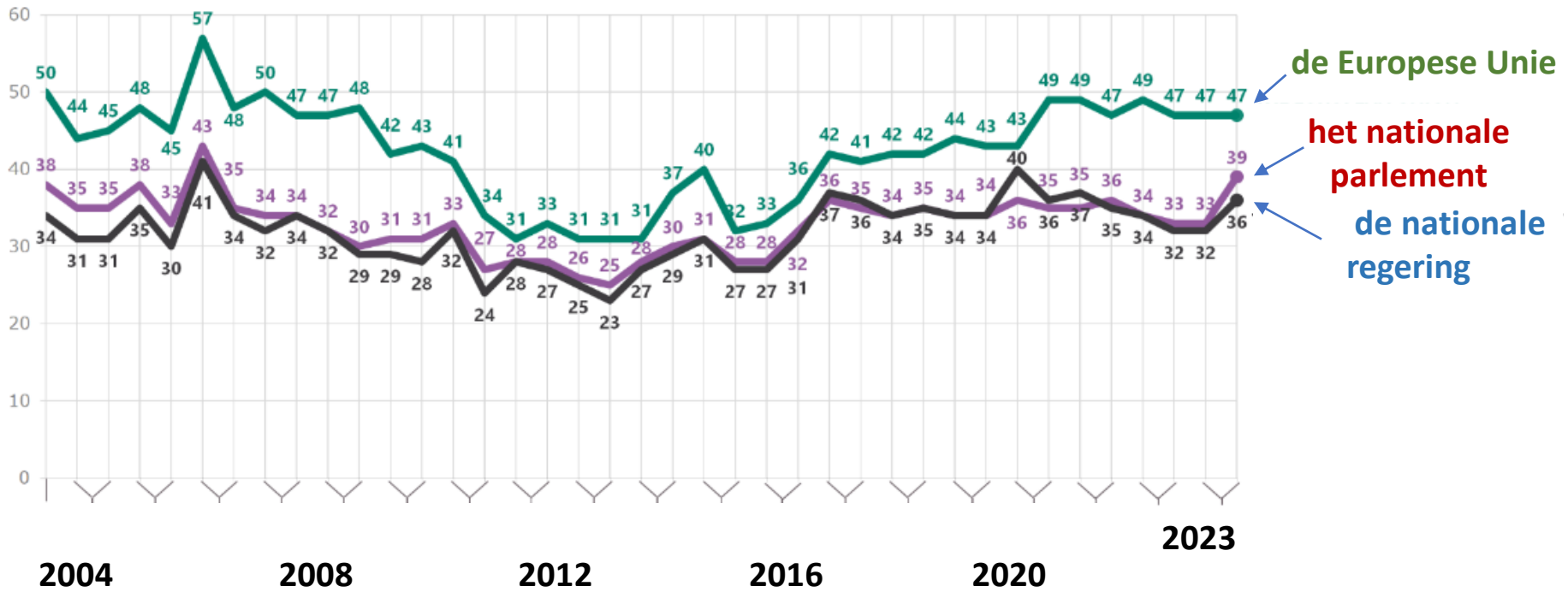
Bent u geneigd uw nationale regering te vertrouwen of niet te vertrouwen ?

(%)

Vertrouwen   Geen vertrouwen   Weet niet

Bent u geneigd de volgende instellingen te vertrouwen of niet te vertrouwen ?

(sample : EU , nov 2023)

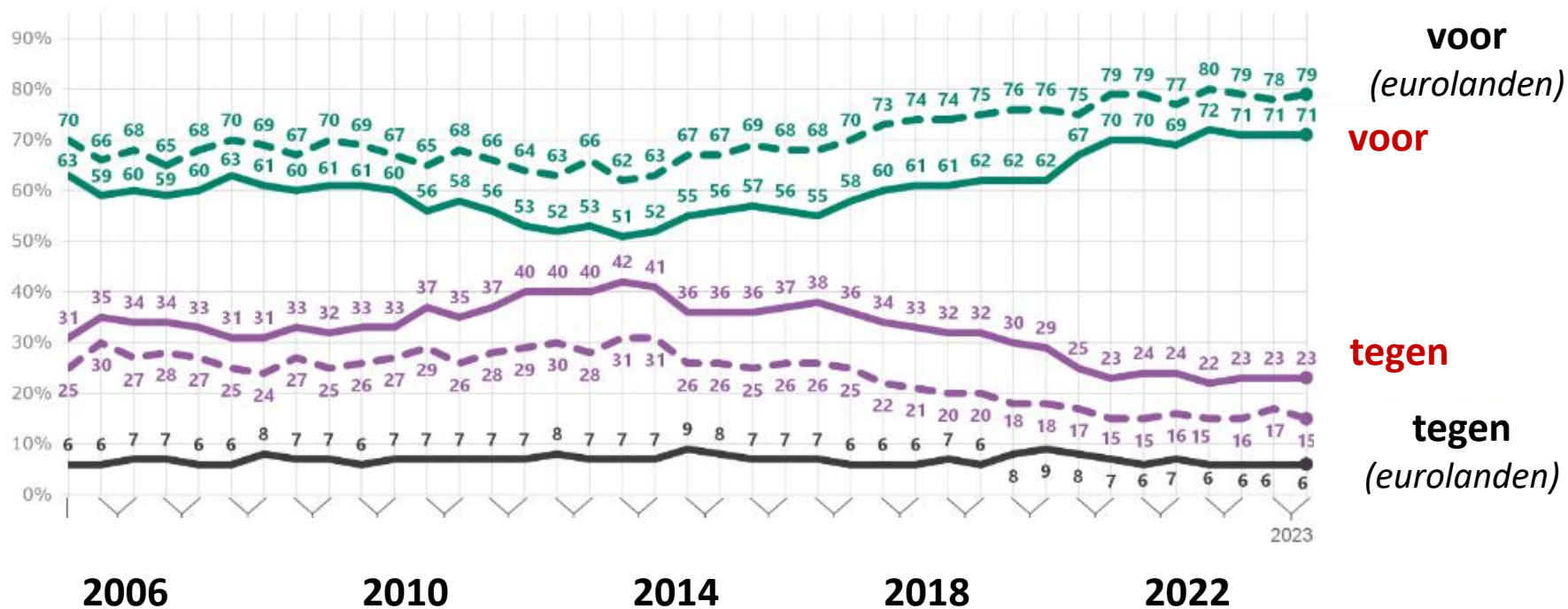
Voor de meeste EU-acties en –instituties bestaat brede steun

De euro : in euro-landen 79% voorstander -- all-time high
(iets lager als niet-euro-landen meegenomen worden)

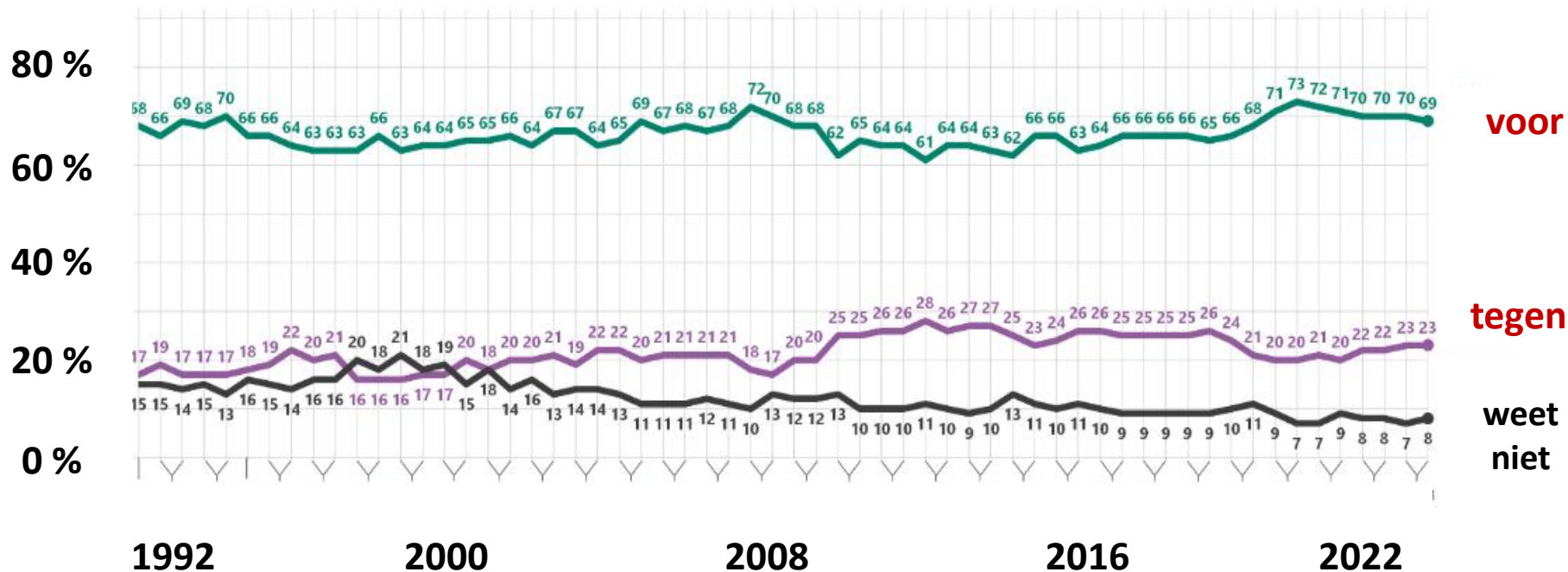
Een gemeenschappelijk **buitenlandbeleid** ? 69% voorstander
een gemeenschappelijk **defensie- en veiligheidsbeleid** ? 77% voorstander

Enkele andere thema's bv. migratie, defensie, inkoop materieel
Burgers lopen ver vooruit op hun leiders en op huidige situatie

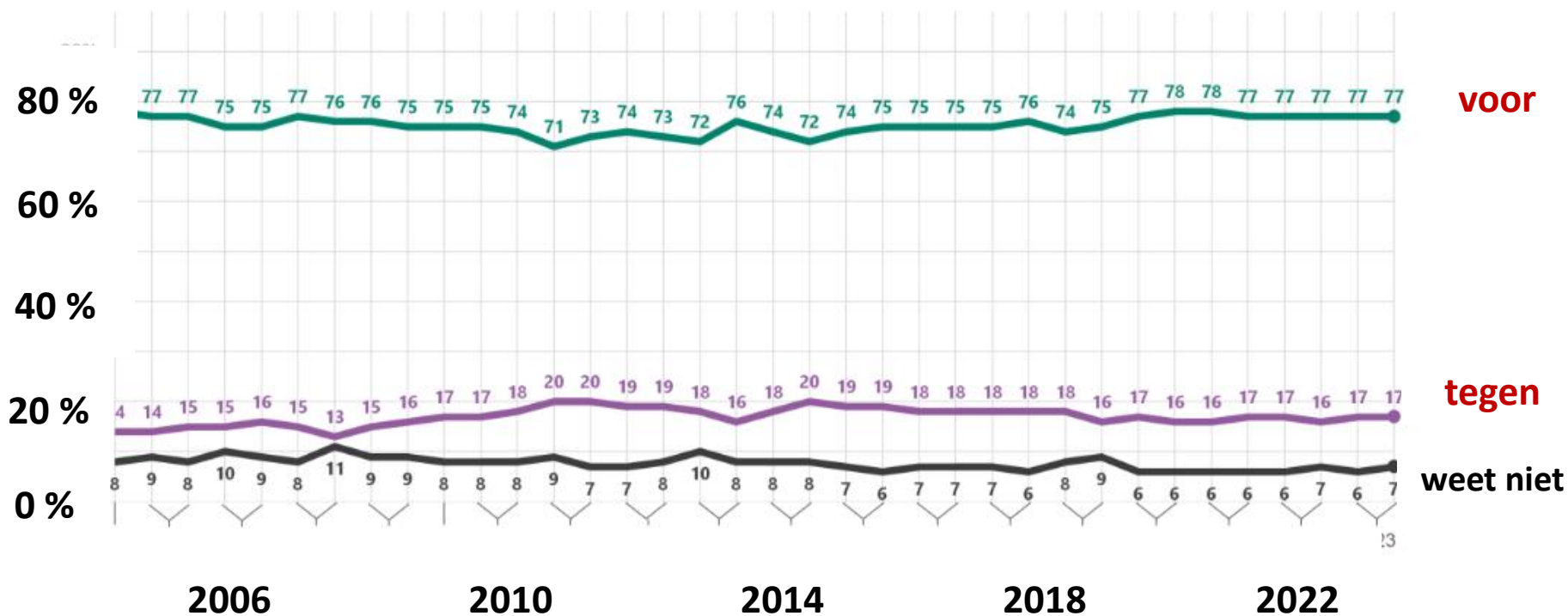
Bent u voorstander of tegenstander van een Europese economische en monetaire unie met een gemeenschappelijke munt - de euro

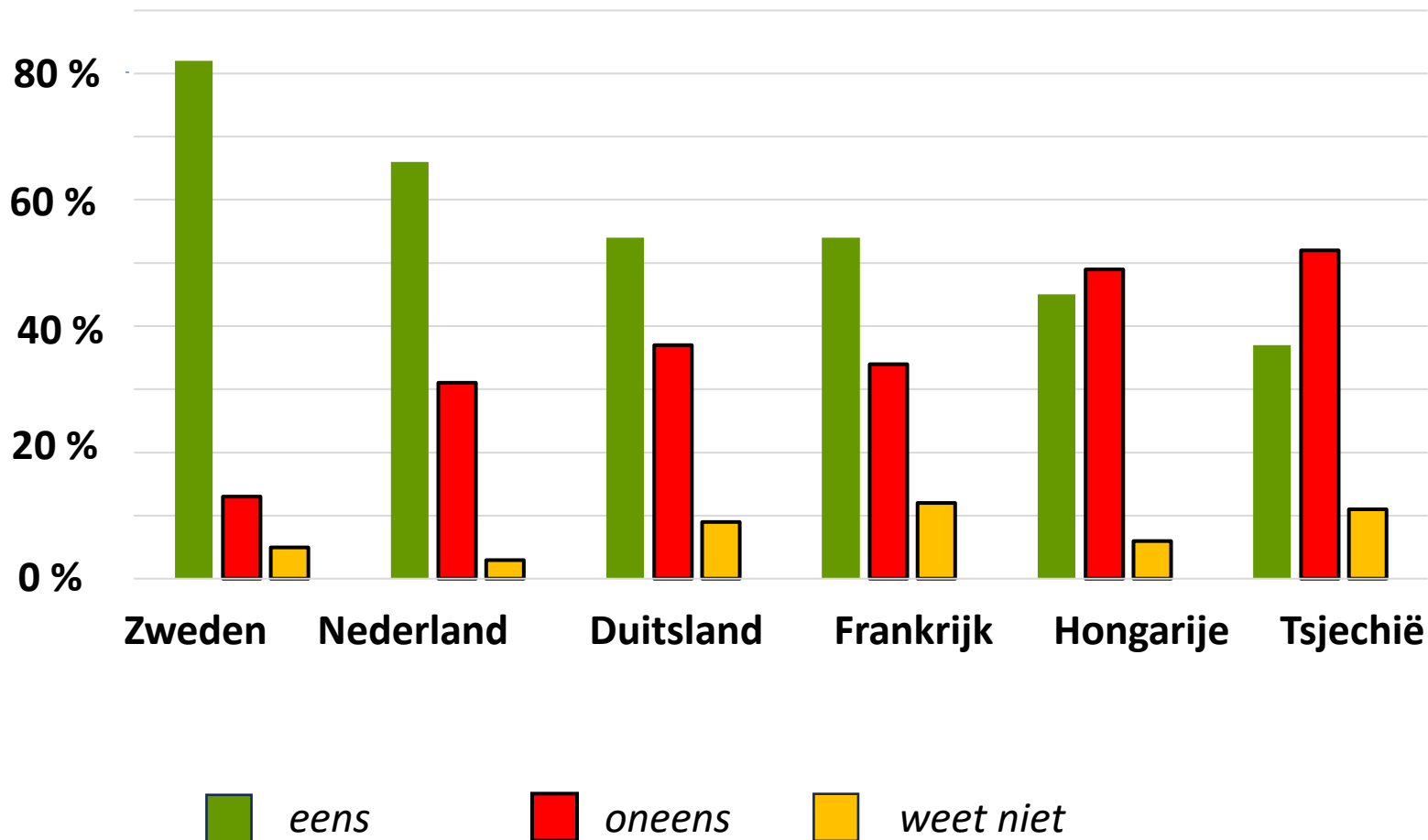
Bent u voorstander of tegenstander van een gemeenschappelijk buitenlandbeleid van de EU lidstaten ?

Bent u voorstander of tegenstander van een gemeenschappelijk defensie- en veiligheidsbeleid van de EU lidstaten ?

**Bent u het eens of oneens met :
het toekennen van kandidaat-status aan Oekraïne
als potentiële lidstaat van de EU**

Hoe kan dat nu ?

“Wat iedereen weet, mensen hebben niet veel op met “europa” “
(schandalen, goedbetaald, Straatsburg 1x p.m. , “kissebissen” over immigratie (10 jaar),

Maar ..... = in strijd met empirische Eurobarometer (15% ontevredenen is normaal)

Wie heeft gelijk ?

Een belangrijke vraag

Want deze metingen zijn self-fulfilling
en een indicatie voor mogelijke en wenselijke initiatieven

Het **Europese Parlement** is als een bijenkorf, zeer divers, gekozen door 170 m Europeanen
Het EP bestaat uit pan-Europese politieke stromingen, en is besluitvaardig
fractie-discipline bij stemmingen varieert van 95% tot 80% (de nationalisten)

De **Europese Raad** is de zwakke schakel
leiders van lidstaten treden op als vertegenwoordigers, diplomaten, afgevaardigden
- niet als leiders
verlenen dienst en wederdienst, zien afspraken als richtlijnen, overheersen de Commissie

Het gevecht om de EU

Waar het bij de verkiezing volgende maand echt om gaat : sterkere of zwakkere EU ?
Zie de VS, waar “partij” bepalend is voor meningen over lange reeks thema’s

Kernvraag is duidelijk Twee partijen :

Moeten ‘wij’ de controle terugpakken (voor al deze thema’s)
Christelijke beschaving redden, met Putin
De sceptici en tegenstanders die geen super-staat willen
Bang zijn voor identiteit, enz (en de macht behouden/ verkrijgen)

of

Is een besluitvaardige sterke EU essentieel en in het belang van alle lidstaten (Macron)
Bankenunie afmaken, belasting harmoniseren,
De voorstanders die de EU besluitvaardig willen maken,
Global player, autonomer, willen “afmaken”

A large crowd of people, many wearing winter clothing, is seen in the background. In the foreground, a man in a pinstriped suit and tie stands looking towards the camera. The overall scene suggests a large gathering or migration.

BREAKING POINT

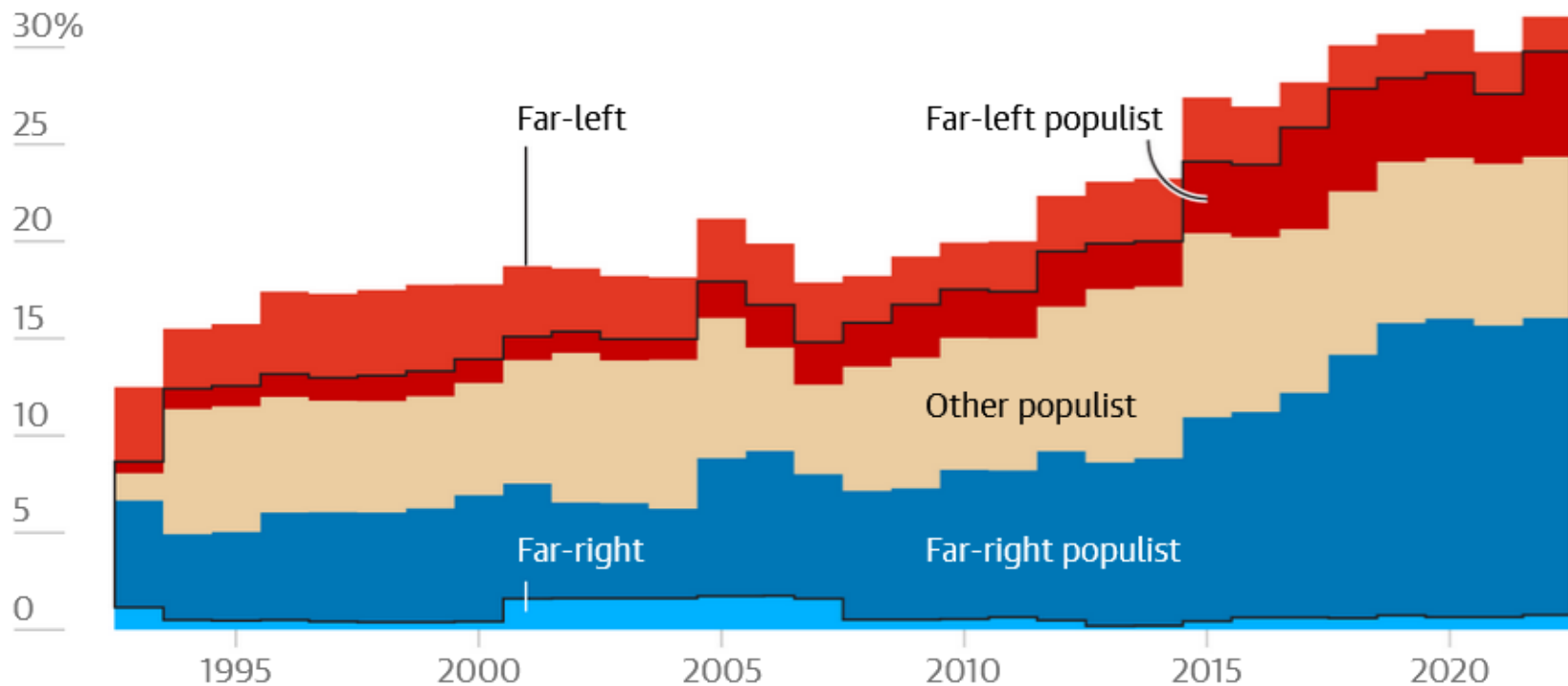
The EU has failed us all

We must break free of the EU and take

our borders.

Leav

Europese populistische partijen hebben hun aandeel meer dan verdubbeld in de afgelopen 30 jaar

Guardian graphic. Source: Party classification from The PopuList 3.0, Vote share data from ParlGov and World Bank

Beide stromingen hebben de wind mee

Populisten verkeren in sterke positie door EU's eigen regels : verandering alleen consensus
Redelijkheid speelt geen rol - éénrichtingsverkeer
Lidstaten willen zelf controleren of EU-geld goed besteed is !
“De EU is rampzalig voor de Europese bevolking” enz (= dupl.)

vs.

De EU zit ook op een goed spoor : er is veel gebeurd (dezelfde ARTE video)
“meer Europa” nooit zo overtuigend in zo'n korte tijd
*voorbeelden (ARTE journalist Eric Bonse in documentaire)
Vaccin, health, inkoop wapens, steun Ukraine, bewapeningsindustrie, budget x2 enz

Samenwerken met extreem-rechts ?

De EU-leiders gaan niet samenwerken met fracties die de EU kapot willen maken

Recente ARTE documentaire “Endgame for Europe - The European Union at a Crossroads”

*Manfred Weber EPP ARTE

‘Iedereen die met ons wil werken moet aan drie criteria voldoen :
De huidige Europese idee accepteren van samenwerking in een democratisch Europa
meewerken met Oekraïne en steun voor Israël , en de rechtsstaat verdedigen
met name onafhankelijke media en rechtspraak’

*Ursula Von der Leyen ARTE

VdL stelt dat ze ‘nooit zal samenwerken met fracties die de EU kapot willen maken, door te saboteren en met onze vijanden samen op te trekken. Daartoe rekent zij onder andere de AfD en Le Pen.’

In het Maastricht-debat : ‘de ID-fractie treedt op als steungroepen van Poetin, met een programma dat een echo is van de leugens en propaganda van Poetin. Deze proxies van Poetin willen afbreken ven binnenuit met desinformatie en polarisatie’

Sluit aan bij ervaring : werken met extreem rechts “ends in tears”

Marcia Luyten, nrc 14 mei 2024

Hongarije kreeg van Xi een “alomvattend strategisch partnerschap voor alle weersomstandigheden” - Het land, “een veelvraat van EU-gelden, bediende Xi de afgelopen jaren met het blokkeren of verdunnen van EU-besluiten die china niet bevallen”.

“EU-kandidaat **Servië** maakt het nog bonter” - met “een ijzersterke band”. Xi noemde Servië het eerste Europese land dat met China een gemeenschap vormt met een gezamenlijke toekomst. In Servische steden patrouilleren Chinese politiediensten. China zal het Servisch ministerie voor Europese integratie geen helpen met zijn personeelsbeleid.

“..in de Europese familie is geen plek voor parasiterende verraders die azen op vadermoord”.

Ter overweging : een sprong vooruit

Vóór verdere uitbreiding moet er iets gebeuren - niet meer Orbans

Uitgangspunten :

In business : een concrete verandering die op afgesproken datum van kracht wordt

BPI = herstructurering BPR, waarna elk aspect zich aanpast, wordt aangepast

In samenleving : formele steun van burgers/ kiezers is absolute voorwaarde

Geef burger keuze (niet Brexit ja/nee, maar professioneel referendum); one man one vote

Welke keuzes ? Zie nationale besluitvorming : politieke soc-cult-econ demarcatielijnen

Bij de vraag : waar wilt u heen met dit land/ de EU ? Om welke reden dan ook

Politieke partijen doen dit, een EU referendum moet eenzelfde vraag stellen

Drie opties :

Ik wil de oude EEG terug – dat is voldoende voor mij

We zijn op weg om Europa tot federatie te maken - uitstekend in wereld die nu ontstaat

We moeten expliciet bijdragen aan de wereldorde die nu ontstaat

Dit is niet tegenstrijdig : ik kan niets willen, of 1, 2 of 3 van deze opties (totaal 8)

Leg deze vraag met eerlijke toelichting voor aan de Europese burgers

één enkel pan-Europees referendum kan niet ; vraag elke lidstaat uitkomst nationaal

De EU is hier niet bij betrokken, registreert het resultaat

Europese Economische Gemeenschap

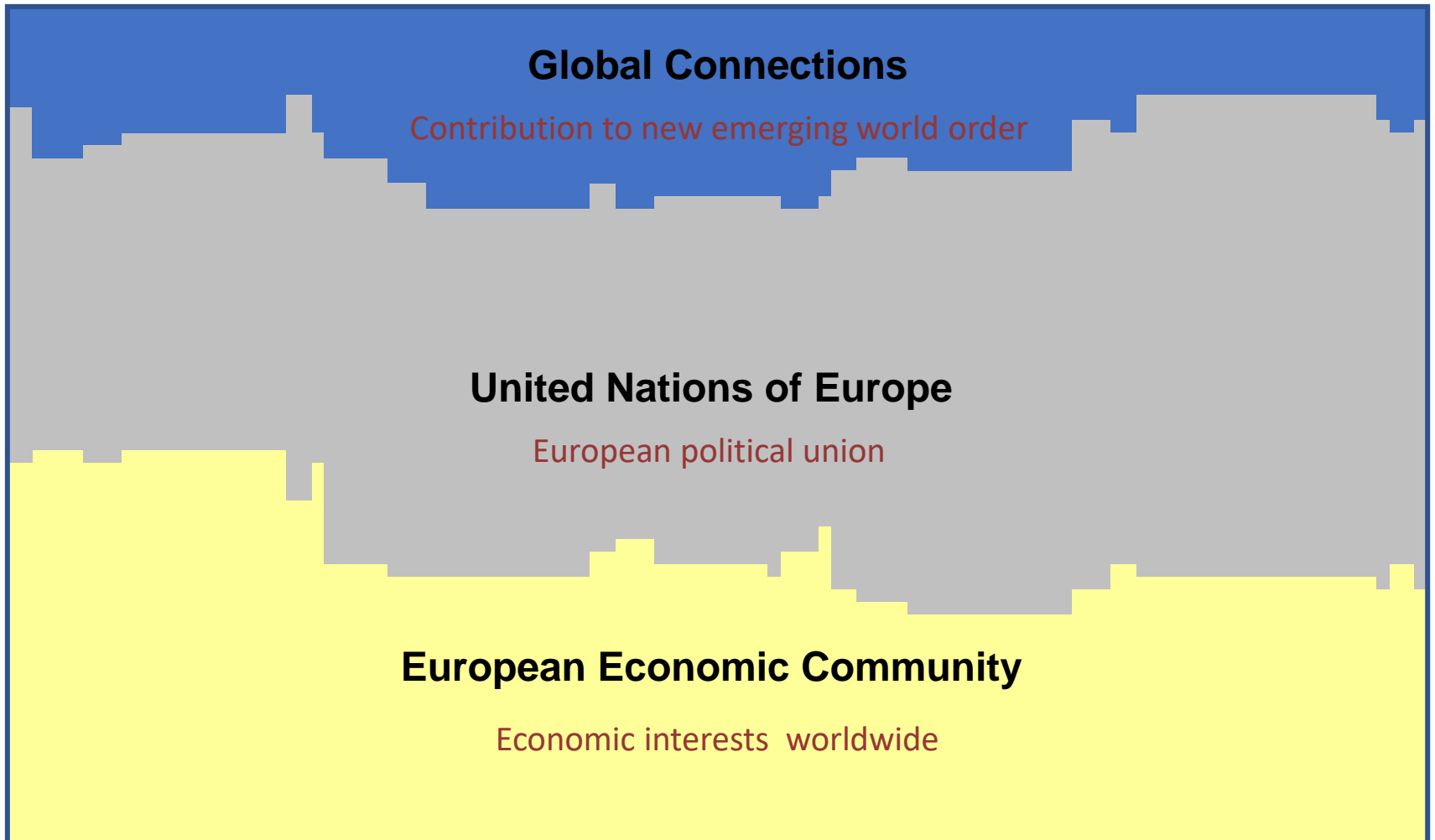
Economie en handel

United Nations of Europe

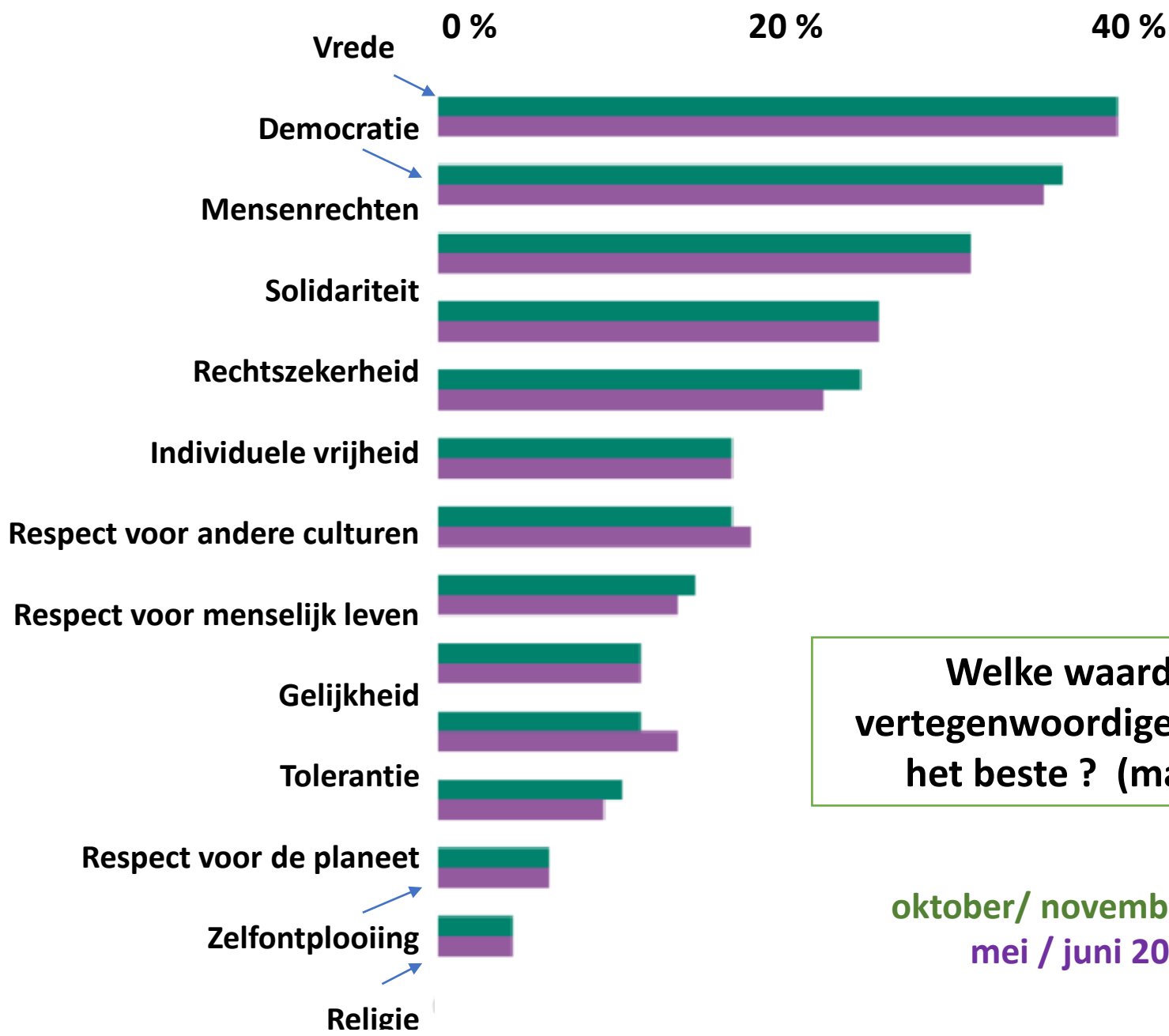
Convergentie op weg naar een federale structuur

Global Connections

Europa's bijdragen aan een nieuwe wereldorde

Een Europese Unie in drie geledingen

**Welke waarden
vertegenwoordigen de EU
het beste ? (max 3)**

**oktober/ november 2023
mei / juni 2023**

QC9. This symbol is the European flag. I have a list of statements concerning it. I would like to have your opinion on each of these. For each of them, could you please tell me if you tend to agree or tend to disagree? (EU27) (%)

“This flag is a good symbol for Europe “

Mee eens : **85 %**

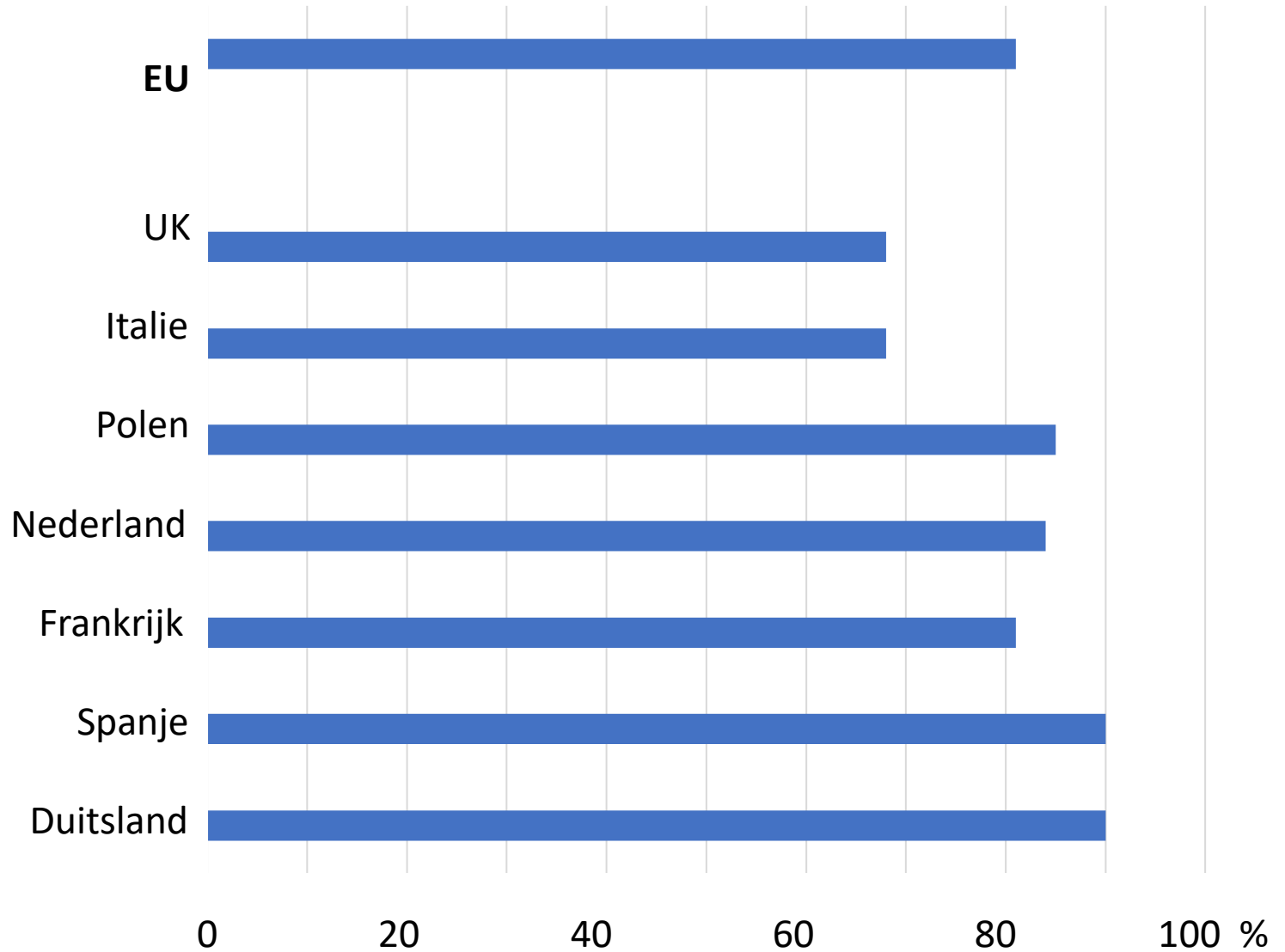
“This flag stands for something good”

Mee eens : **80 %**

(sample : EU , nov 2023)

Steunt U het vrije verkeer van EU burgers om overal in de EU te kunnen wonen, werken, studeren en zaken te kunnen doen ?

% "ja"

C'est le ton qui fait la musique

Een weekverslag (één artikel) van onze correspondent uit Brussel :

Ondertussen **etteren de diplomatieke relletjes** in Brussel door

De kans is groot dat onderhandelingen over de Europese klimaatwet dinsdag eindelijk afgerond worden

De lidstaten werden het met **veel hangen en wurgen** eens over een emissiereductie van 55 procent

De onderhandelingen concentreerden zich dus op de **nitty gritty**

Het komt Brussel goed uit om te stralen, en niet te bleek af te steken tegen al het klimaatgepoch

De taxonomie driegt steeds verder te verwateren ; dat wordt geen gouden maar een papieren standaard

Hoe los je zo'n heikel probleem op ? Inderdaad : uitstellen

Maar met uitstel zal het **moddergevecht alleen maar nog venijniger** worden

Van der Leyen benutte de kans om te laten zien **hoe te stuntelen op het wereldtoneel**

Een verkeerd getekend briefje is geen halszaak maar de timing was deze week wel weer onhandig

Michel ging uitgebreid door het stof, en bood excuses aan ('waarvoor dank, Charles')

Een Europese wet zit muurvast nu lidstaten het al 8 jaar niet eens worden over een standpunt

Het is u vergeven als het u ontgaan is, maar inmiddels lijkt het er dan toch ècht van te komen :

de zogeheten Conferentie over de Toekomst van Europa, waarover inmiddels **twee jaar is gebakkeleid**

EU-burgers kunnen op deze site meertalig in gesprek gaan : in EP-kringen zijn ze in elk geval **al apetrots**

In Duitsland komt het moddergevecht tussen twee heren die CDU/CSU willen leiden, eindelijk tot apotheose

Europa werd deze week **opnieuw in zijn hemd gezet** – dit keer niet door Erdogan maar door Xi Jinping

Als Europa met de groten aan tafel wil zitten, zorg dan dat je **niet constant het lachertje** bent

“The European Union is a place of stability in a troubled world “

Mee eens : **70%** (oneens 25%)

Frankrijk 64%

Nederland 67%

Duitsland 68%

(sample : EU , nov 2023)

Europeanen voelen aan dat ze in een vijandige wereld terecht (kunnen) komen

Begin met erkenning dat Europa geen grote machtsfactor is ....

Zie een andere recente ECFR studie :

Europa wordt wereldwijd gezien als 'zwak'

goede plek om te wonen, maar dat zet wereldwijd geen zoden aan de dijk

Ook Europees model als Leitbild, en steun voor strijd tegen Putin : valt tegen
21^e eeuw tot dusver geen succesverhaal (2019 presentatie : blijft hangen)

En Schadenfreude 'dat het nu onze beurt is'

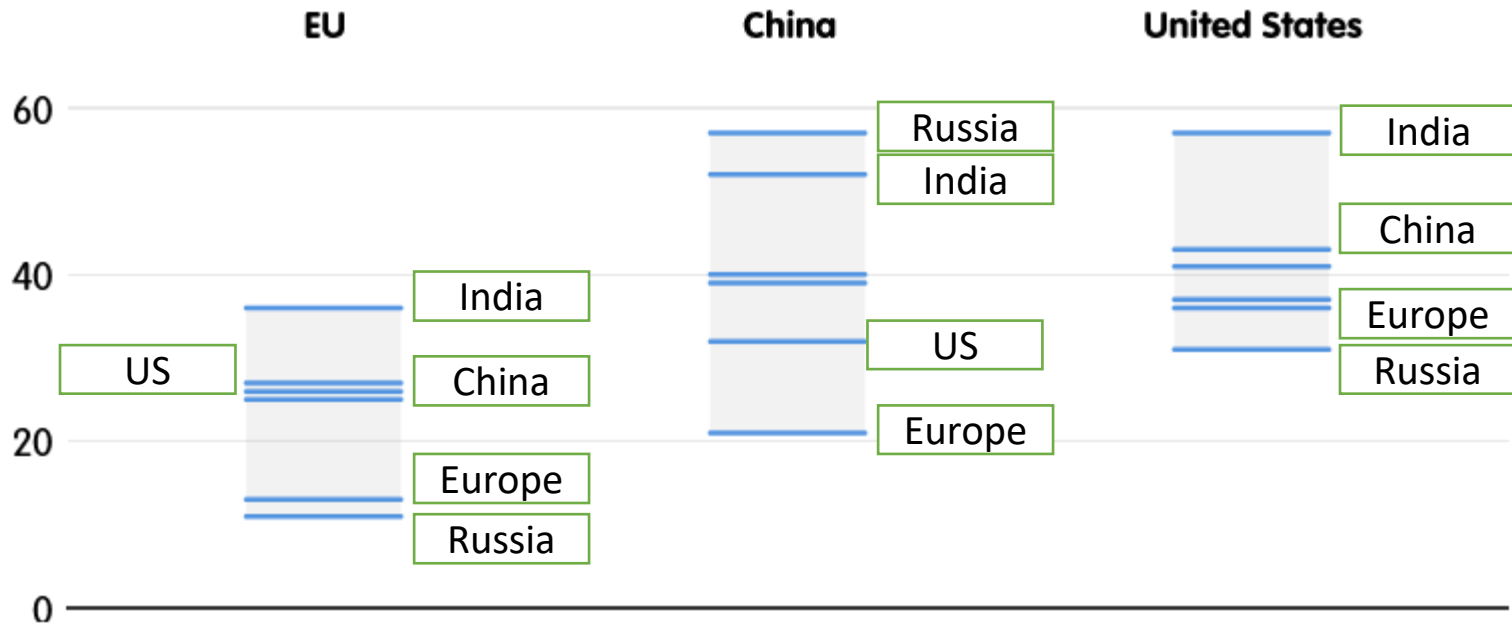
Vooraf in China ligt einde van oorlog in Oekraïne : "in de VS"

Even belangrijk : Putin zal winnen (maar wat is "winnen"?)

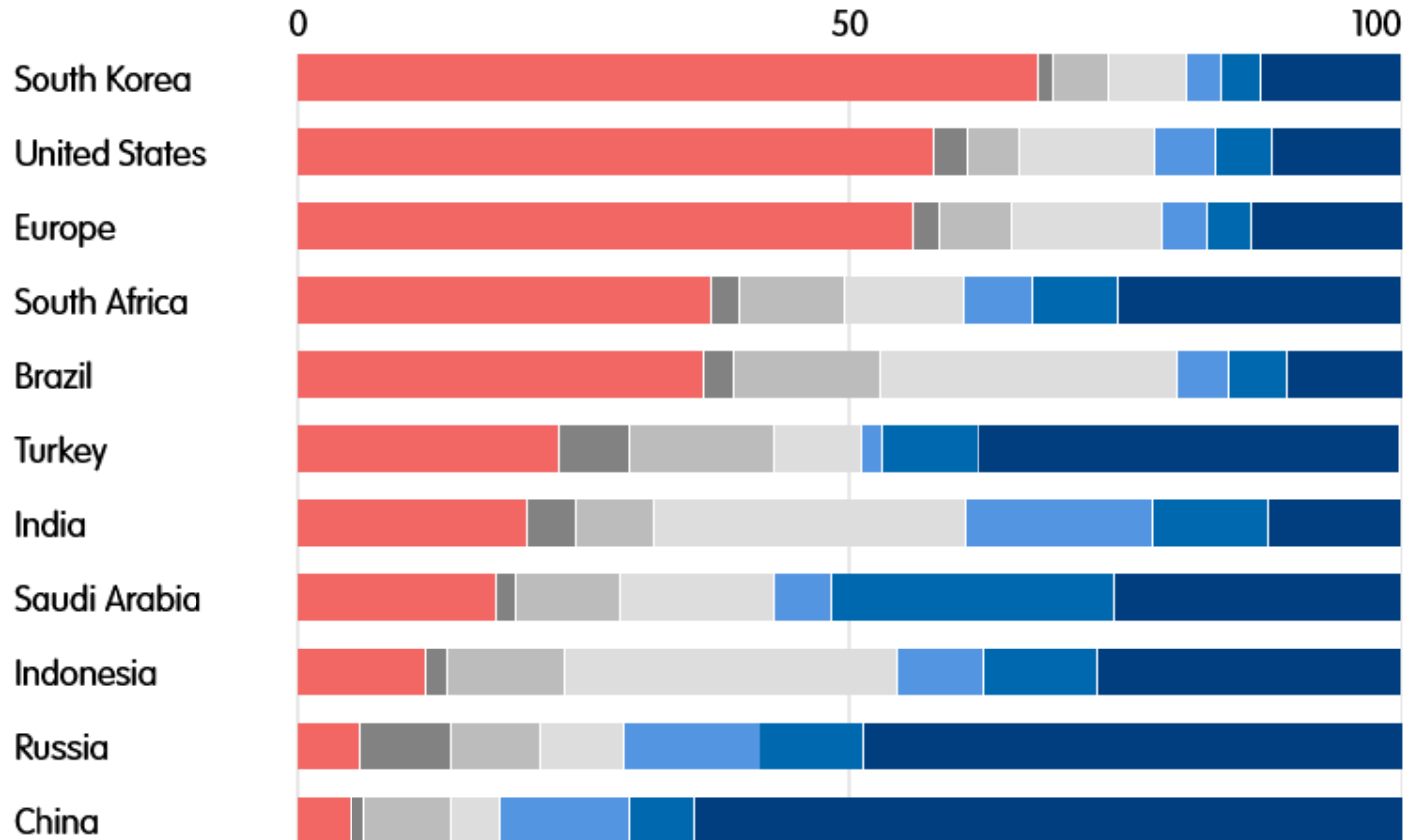
Welk van de volgende woorden beschrijven de EU, China, en de Verenigde Staten het beste ?

“sterk” (in procenten)

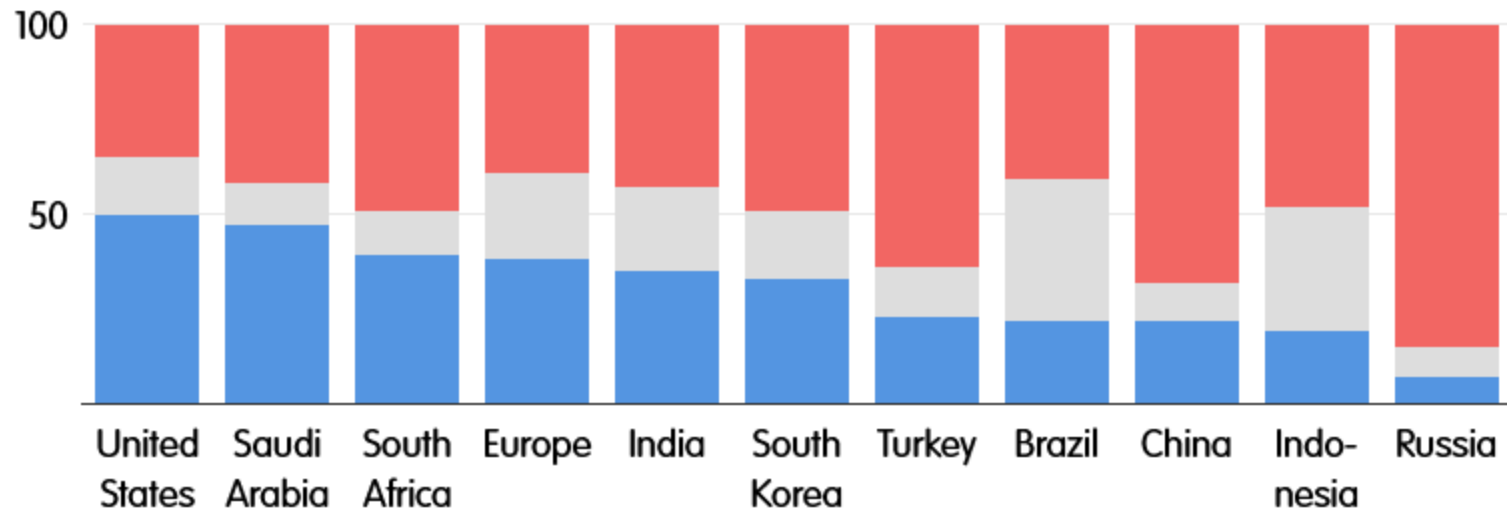
Welk van de volgende landen is het grootste obstakel op weg naar vrede tussen Rusland en Oekraïne ?

■ Russia
 ■ Someone else
 ■ There are no obstacles to peace between Russia and Ukraine
 ■ Don't know/No response
 ■ Ukraine
 ■ European Union
 ■ United States

Hoe waarschijnlijk of onwaarschijnlijk is het dat in de komende 5 jaar Oekraïne de oorlog met Rusland zal winnen ?

Rood = Rusland wint ; Blauw = Oekraïne wint

VEILIGHEIDSCONFERENTIE MÜNCHEN

Brute voortgang van Poetin brengt Westen bij de les

De dood van Russische oppositieleider Navalny en de val van het Oekraïense Avdiivka overheersten de jaarlijkse bijeenkomst in Beieren. Westerse bondgenoten beseffen dat Poetin voor niets terugschrikt.

U onderschat de fatale gevolgen van een Russische overwinning

Belanden we straks in de Derde Wereldoorlog omdat de Tweede te lang daardoor 'vergeten' is? Europa is niet voorbereid op het feit dat Poetin z tegenhouden door gebaren van onze goede wil, en de burger gedraagt z passieve consument, aldus *Thomas von der Dunk*.

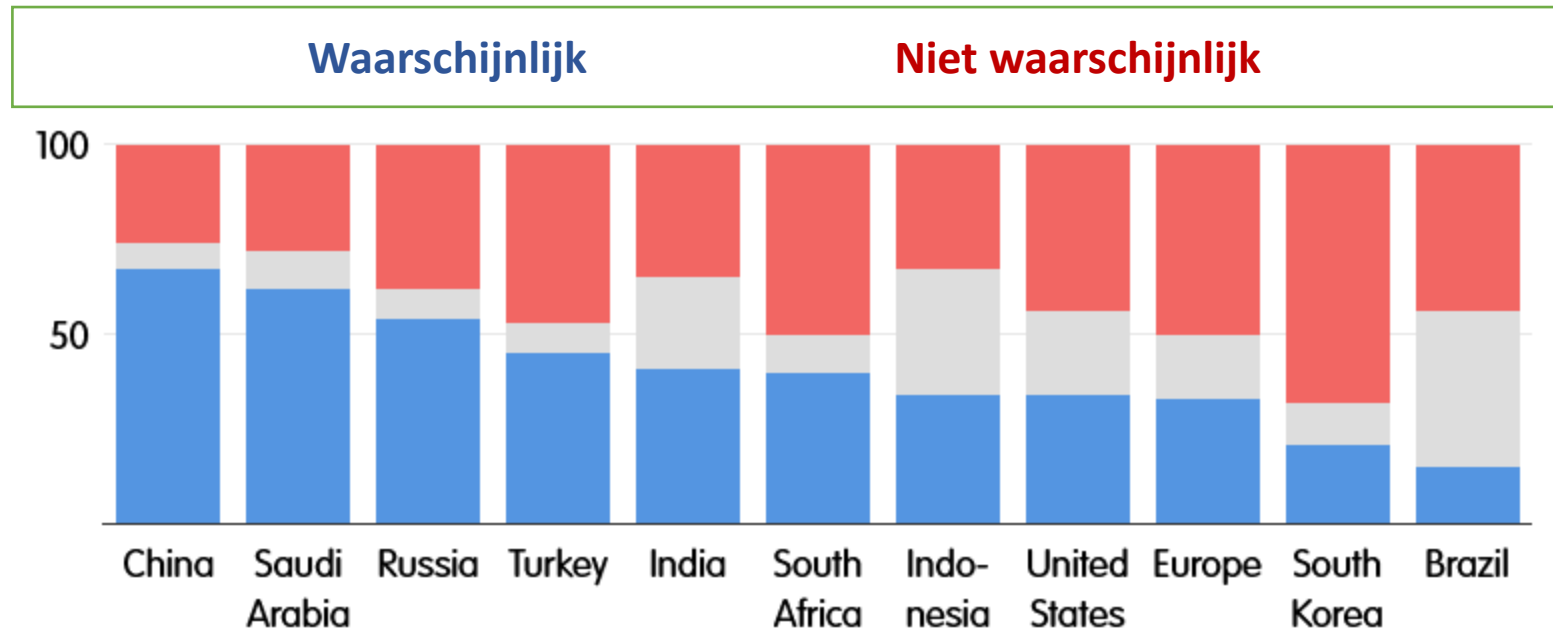

● Interview

‘Europa is te verwend om te vechten voor zijn eigen toekomst’

De oorlog in Oekraïne gaat zijn derde jaar in. Het Westen worstelt met de uitputtingsslag, en met zichzelf. Onderhandelen met Vladimir Poetin dan maar? Dat is het aanvaarden van je eigen impotentie, sombert de Vlaamse hoogleraar politicologie Jonathan Holslag (42). Het grootste probleem volgens hem: de apathie bij Europese politici. ‘Geopolitiek zijn wij de mislukte generatie.’

Hoe waarschijnlijk is het volgens u dat de Europese Unie in de komende 20 jaar uiteen zal vallen ?

NB "Europe" refers to 9 EU member states + UK (not EU27)

Een upbeat **“state of the union”** oktober 2023
Politiek, maar wel waar, en de mensen voelen dit

Een **meer geopolitieke Unie** - **dreiging gastekort** door Russische oorlog
Unfaire handelspraktijken van China ; **Global Gateway Europa – MiddenOosten – India**

Toekomst van de **clean tech industry** in Europa , **meer clean hydrogen dan VS + China** ,
Clean steel factories van 0 naar 38 ; van klimaat-agenda naar economische agenda

Leider in risico management in de digitale wereld ; **3 van de 5 krachtigste supercomputers** ,
Europa’s AI act is blueprint voor de wereld ; wereldwijd pioniers in **online rights**

NextGenerationEU € 800 mrd investeringen ; **SURE** € 100 mrd werkbehoud in noodsituatie
Strategic Technologies for Europe Platform voor essentiële strategische technologieën

4 miljoen Oekraïense vluchtelingen opgenomen, **€ 62 mrd steun** investering/ vernieuwing

Aanval Belarus met inzet vluchtelingen afgeslagen

Toespraak niet gecirculeerd (“zij”) , maar zou mensen aanspreken – vermoedens
Geloofwaardig overkomen : de EU was in het nieuws, grote bedragen,

De EU werd gedwongen tot de vlucht naar voren
en heeft zich met succes aangepast (ARTE documentaire)

Journalist Eric Bonse zegt na de EU 20 jaar gevolgd te hebben (ARTE documentaire) :

Nog “nooit” zo snel “meer Europa” meegemaakt ....

Het onmogelijke van drie jaar geleden werd opeens mogelijk, geaccepteerd als noodzakelijk

Inkoop van vaccins : mee eens dat ze samen sterker staan, één staat krijgt geen controle
maar formele bevoegdheid staat nergens, evenmin als voornemen voor “health policy”

Het reguliere budget is bijna verdubbeld door toevoeging van het “debt-financed” budget

Dit zijn ook geen geheimen meer : de burger kan zelf oordelen, vindt het goed

De Commissie die vaak een veredeld secretariaat was, werd opeens ‘geopolitiek’

VdL leidt met straffe hand, als een executive, en betreedt de ‘power politics’ arena

VdLeyen zit aan tafel met de groten der aarde, daarmee het imago van de EU bepalend

Een grote speler voor sancties tegen Rusland ; terrein van buitenlandse en defensiepolitiek

De nieuwe Commissie raakt betrokken bij defensie en bewapening

Mede hierdoor heeft de burger zijn vertrouwen in de toekomst behouden
zonder in paniek te raken

“It is lack of confidence, more than anything else,
that kills a civilisation.
We can destroy ourselves by cynicism and disillusion,
just as effectively as by bombs”

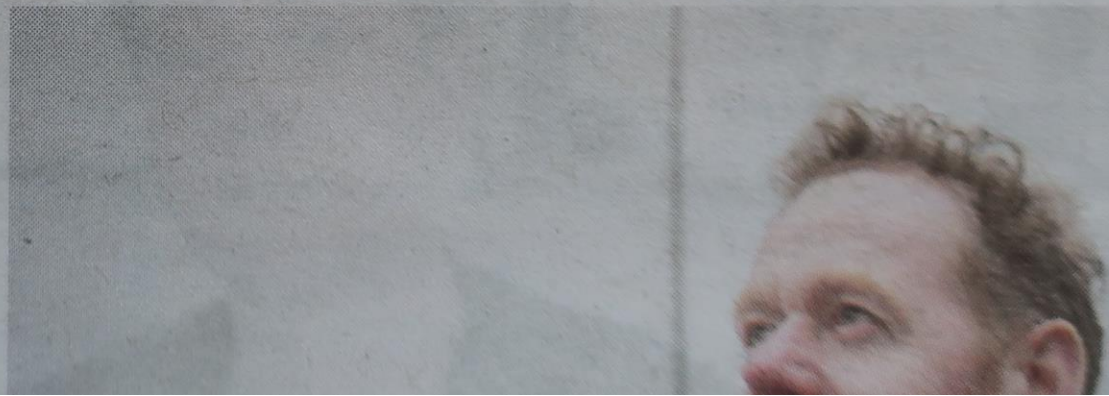
Kenneth Clark, “Civilisation” (1969)

‘Het grootste gevaar is dat we er niet meer in geloven dat Oekraïne dit kan winnen’

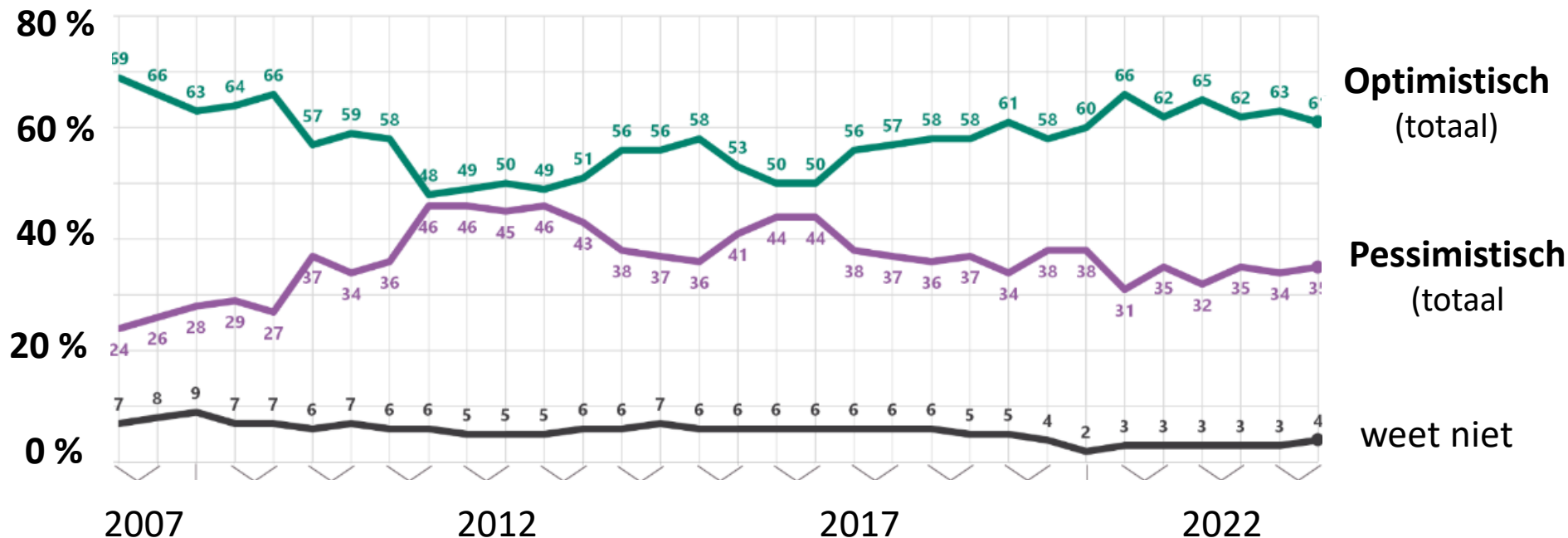
INTERVIEW

DAVID VAN WEEL (NAVO)

Westerse hulp is steeds later gekomen dan wanneer die het verschil had kunnen

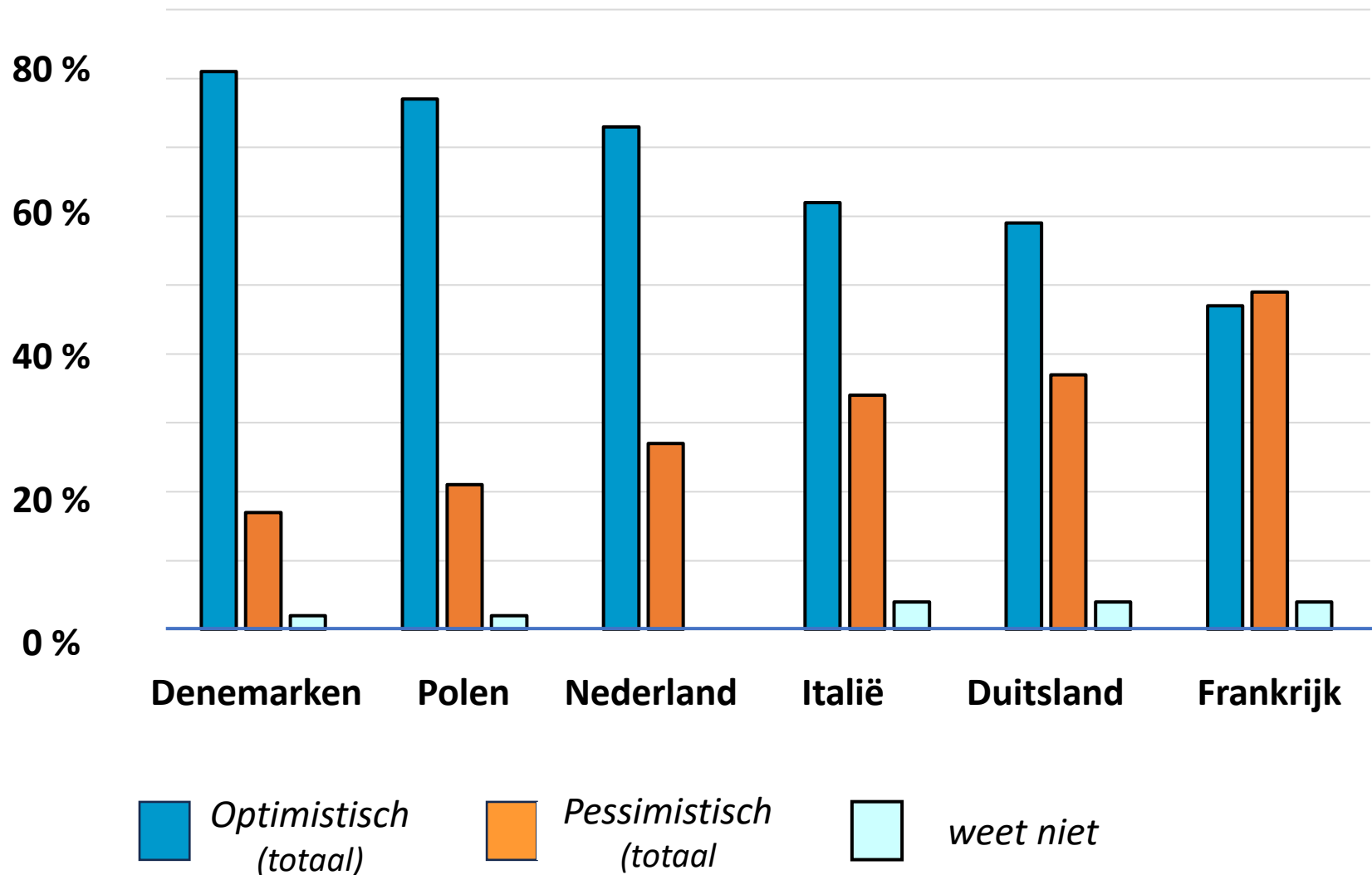

ziet u uzelf als zeer optimistisch, nogal optimistisch, nogal pessimistisch, of zeer pessimistisch over de toekomst van de EU ?

(sample : EU , nov 2023)

**ziet u uzelf als zeer optimistisch, nogal optimistisch,
nogal pessimistisch of zeer pessimistisch
over de toekomst van de EU ?**

(sample : EU , nov 2023)

Een betere wereld is mogelijk, als Europa het wil

limaat, oorlog en oplevend nationalisme: mondiale samenwerking rammelt
aan alle kanten. Toch pleit hoogleraar Mathieu Segers nog voor Europees
leiderschap: 'Als dood en verderf om zich heen grijpen, en er eigenlijk geen
licht meer lijkt te zijn, ontstaan vaak de meest briljante plannen.'